

INSINÖÖRIN NÄKÖKULMA FYSIIKAN TEHTÄVÄÄN

Heikki Sipilä

LF-Seura 18.9.2018

Sisältö

- Henkilökohtaista taustaa
- Insinööri ja fysiikka
- Dimensioanalyysi insinöörin menetelmänä
- Esimerkki havainnon ja teorian yhdistämisestä
- Toinen esimerkki
- Insinöörin ja fyysikon näkökulmien ero

Insinöörin ja fyysikon roolit

- Henkilökohtainen taustani
- Työni yritys- ja tutkimusmaailma välillä
- Avaruusinstrumentit

Tuomo Suntolan esitelmä LF-seurassa 1998

- Tuomo antoi kvantitatiivisen selityksen kappaleen hitaudelle.
- Massan nopeuden muutoksessa tehdään työtä neljännen ulottuvuuden suuntaan koko avaruuden massaa vastaan

Dimensioanalyysi, insinöörimäinen lähestymistapa

- Kilogrammoja ja kilometrejä ei voi laskea yhteen
- Dimensioanalyysin periaate ja sen soveltaminen (insinööri)ongelmien ratkaisuun

Kuun etäisyys maasta, hieno mittaustekniikka

- Laser mittauksella on tutkittu kuun etäisyyttä maasta 40 vuotta.
- Kuu loittonee maasta nopeudella 3.82cm/vuosi
- Pääsyyksi loittonemiseen ajatellaan kuun aiheuttamaa vuorovesijarrutusta, joka hidastaa maan pyörimistä. Tässä prosessissa kuu saa liike-energiaa ja loittonee

Paleoastronomia

- Maan ja Kuun taivaanmekaniikasta on löydetty hyvää historiatietoa korallifossiileista ja vuoroveden synnyttämistä hiekkakerroksista.
- Kun on kairattu eräiden hiekkakivikerrosten läpi , porasydämissä on huomattu jaksollisuus, joka on syntynyt vuoroveden aiheuttamista kerroksista

ESIMERKKI

- 620Ma vuotta sitten vuodessa oli 401 päivää ja 14.1 sid.kuukautta vuodessa
- Näistä voidaan Keplerin lain mukaan laskea, mikä oli kuun etäisyys maasta 620 miljoonaa vuotta sitten

George E.Williams

Geophysical Research Letters , Vol.24, Pages 421-424 , February 15, 2003

Kuun etäisyys

- $(T(0)/T)^2 = (R(0)/R)^3$, josta saadaan $R = R(0) / ((T(0)/T))^{2/3} = R(0) / ((27,3/25,9))^{2/3} = 0.965 \times R(0)$
- Nykyinen keskietäisyys on 384400km. 620 miljoonaa vuotta sitten se oli 371138km eli kuu on etääntynyt 13262km. Vuodessa se on keskimäärin $13262 \times 1000000 \text{cm} / 6200000000 \text{a} = 2,14 \text{cm/a}$
- Tämä on pienempi kuin nykyään mitattu arvo 3,82 cm/a

Edellisen laskun epävarmuus

- Havainnot päivien lukumäärästä vuodessa ja kuukausien lukumäärä vuodessa ovat vahvoja havaintoja
- Kukaan ei ole mitannut montako tuntia vuoden pituus on. On oletettu, että maan rata on säilynyt vakiona. Näin yleensä oletetaan ja siksi edellisen laskun teoriaosuutta ei edes helposti huomaa

Tehdään sama lasku olettaen, että Aurinkokunta laajenee saman säännön mukaan kuin avaruus

- Suntolan mukaan maan etäisyys Auringosta 620 Ma vuotta sitten oli 143,2 Mkm, kun se nyt on 150Mkm, Keplerin lain mukaan vuoden pituudeksi saadaan 340,75 vuorokautta.
- Kuukauden pituus on tällöin 24,17vrk
- Tästä voidaan laskea edelleen Keplerin lakiin perustuen, mikä oli Kuun etäisyys
- Edellisestä seuraa, että $R=R(0)/ ((T(0)/T)^{2/3} = R(0)/ ((27,3/24,17))^{2/3} =0.922 \times R(0)$ eli 620 miljoonaa vuotta sitten km. Kuu on etääntynyt 29984 km. Vuodessa siis 4,84 cm/a
- Nykyinen malli 2.17 cm/a

2450 Ma vuotta sitten olettaen, että Aurinkokunta laajenee

- Maan etäisyys Auringosta 125,5 Ma km
- Kuukauden pituus 16,74 vrk
- Etääntymisnopeus keskimäärin 4,36cm/a
- Nykyinen malli 1.47 cm/a

Toinen esimerkki

- Supernovien kirkkaus ja punasiirtymä mitattiin 20 vuotta sitten aikaisempaa tarkemmin ja pitemmiltä etäisyyksiltä
- Nykyisiin malleihin perustuen pääteltiin, että avaruus laajenee kiihtyvällä nopeudella.
- Selitykseksi keksittiin pimeä energia, joka saa tämän aikaan
- Tässä esimerkissä havainto ja malli yhdistettiin ja saatiin tulos, jota pidetään yhtä varmana kuin havaintoja

Insinöörin ja fyysikon näkökulman ero

- Insinöörille on tärkeätä, että malli toimii hyvin ennakkoon valitulla parametrialueella. Sen ulkopuolella ei ole väliä mallin toimivuudesta. Ei ole väliä minkä värinen kissa on, kunhan se pyydystää hiiriä.
- Fyysikon ja kosmologin tavoite on, että malli toimii aina ja kaikkialla
- Ongelma on , että malleja ei useinkaan voi testata äärirajoilla ja vaarana on , että matemaattista mallia aletaan pitää todellisuutena.